

Sloboda byť slobodný

Obávam sa, že moja dnešná téma je až zahabujúco aktuálna. Revolúcie medzičasom patria medzi každodenné udalosti, pretože s koncom imperializmu sa pozdvihli mnohé národy, aby „medzi mocnosťami na Zemi zaujali samostatné a rovnaké postavenie, ku ktorému ich oprávňujú zákony prírody a jej stvoriteľa.“ Tak ako sa myšlienka národného štátu stala najtrvalejším následkom imperialistickej expanzie a prenikla azda do najodľahlejšieho kúta sveta, koniec imperializmu pod tlakom nacionalizmu viedol k tomu, že myšlienka revolúcie sa rozšírila po celej zemeguli.

Všetky tieto revolúcie, nech už je ich rétorika akokoľvek silene protizápadná, sú v znamení tradičných západných revolúcií. Dnešnej situácii predchádzal celý rad revolúcií po prvej svetovej vojne v samotnej Európe. Odvtedy – a ešte výraznejšie od druhej svetovej vojny – sa nič nezdá byť

istejšie ako to, že po vojne v porazených štátoch – prirodzene, ak nie sú úplne zničené – dôjde k revolučnej zmene formy vlády (na rozdiel od výmeny vlády). V každom prípade sa odkazuje na to, že vojny sa z politického hľadiska stali otázkou života a smrti ešte skôr, než sa ňou v dôsledku technologického vývoja stali vojny medzi veľmocami. Ukazuje sa, že protagonisti medzištátnych vojen skrátka konali tak, ako keby sa zúčastňovali občianskych vojen. A malé vojny počas ostatných dvadsiatich rokov – Kórea, Alžírsko, Vietnam – boli jednoznačne občianskymi vojnami, do ktorých boli veľmoci vtiahnuté, pretože revolúcia buď ohrozovala ich panstvo, alebo spôsobila nebezpečné mocenské vákuum. V týchto prípadoch to už nebola vojna, ktorá privodila revolúciu; iniciatíva prešla z vojny na revolúciu, po ktorej v niektorých – ale naozaj nie vo všetkých prípadoch – nasledoval vojenský zásah. Akoby sme sa náhle znovu ocitli v 18. storočí, keď po Americkej revolúcii nasledovala vojna proti Anglicku a po Francúzskej revolúcii vojna proti spojeneckým monarchiám Európy.

A napriek celkom iným okolnostiam – podmieneným technologicky aj inak – vojenské zásahy pôsobia voči fenoménu revolúcie znovu relatívne bezmocne. Počas posledných dvoch storočí sa mnohé revolúcie skončili zle, ale iba málokteré

boli rozbité nasadením tvrdších silových prostriedkov. Naopak, vojenské zásahy, hoci boli úspešné, sa často ukázali ako neúčinné, keď išlo o znovunastolenie stability a vyplnenie mocenského vákua. Zdá sa, že ani vojenské víťazstvo nedokáže nastoliť stabilitu namiesto chaosu, integritu namiesto korupcie, autoritu a dôveru k vláde namiesto úpadku a rozkladu.

Reštaurácia, následok prerušenej revolúcie, sa spravidla málokedy postará o viac ako o tenký a zjavne provizórny plášť, pod ktorým prebiehajú rozkladné procesy nerušene ďalej. Na druhej strane však vedome vytvárané nové politické zoskupenia nesú v sebe enormný potenciál budúcej stability, ako príkladne ukazuje americká republika; hlavný problém prirodzene spočíva v tom, že úspešné revolúcie sú také zriedkavé. Bolo by teda nielen múdrejšie, ale aj primeranejšie, keby sme sa v dnešnom svete, v ktorom sa v pozitívnom i negatívnom zmysle stali revolúcie najvýznamnejšími a najčastejšími udalosťami – čo bude v nasledujúcich desaťročiach veľmi pravdepodobne pokračovať, sústavne nechválili tým, že sme najmocnejšia krajina na svete, ale keby sme povedali, že sme si od vzniku našej republiky užívali mimoriadnu mieru stability a že táto stabilita bola priamym dôsledkom revolúcie. Pretože súperenie medzi veľmocami sa už viac

nedá rozhodnúť vojnou, dlhodobo sa rozhodne tým, ktorá strana lepšie pochopí, čo sú revolúcie a čo je pritom v hre.

Som presvedčená, že minimálne od incidentu v Zátoke sviň je zjavné, že zahraničná politika tejto krajiny ani len netuší, ako má vyhodnocovať revolučné situácie alebo dynamiku revolučných hnutí. Krach invázie v Zátoke sviň sa síce často vysvetľuje zlými informáciami alebo zlyhaním tajných služieb, v skutočnosti sú však jeho príčiny hlbšie. Chyba spočívala v tom, že sa nepochopilo, čo znamená, keď sa schudobnené obyvateľstvo v zaostalej krajine, v ktorej korupcia dosiahla rozmery totálnej skazenosti, náhle oslobodí nie od chudoby, ale od nejasnosti a tým nepochopiteľnosti vlastnej biedy; čo znamená, že si ľudia všimnú, že sa po prvý raz otvorene diskutuje o ich postavení, a čo znamená, keď sú pozvaní, aby sa zúčastnili na tejto diskusii; čo znamená, keď sa vezmú do hlavného mesta, ktoré nikdy predtým nevideli, a keď sa im povie: tieto budovy, tieto ulice, tieto miesta, to všetko patrí vám, to je vaše vlastníctvo a tým aj vaša hrdosť. To – alebo aspoň niečo podobné – sa po prvý raz stalo počas Francúzskej revolúcie.

Tento fakt, hoci je to kuriózne, ihneď pochopil starý muž z východného Pruska, ktorý nikdy nepustil svoje rodné mesto Königsberg (Kráľovec),

filozof a milovník slobody, primárne známy nie buričskými myšlienkami, Immanuel Kant, ktorý povedal: „Pretože na taký fenomén v ľudských dejinách sa už nezabudne.“ A skutočne sa naň nezabudlo. Práve naopak, odvtedy hral vo svetových dejinách dôležitú úlohu. A hoci sa mnohé revolúcie skončili tyraniou, vždy sa pamätalo na to, že sa, slovami Condorceta, „slovo revolučne (...) sa preto (dá) použiť iba vo vzťahu k revolúciám, ktoré mali za cieľ slobodu.“

Ako každý iný pojem nášho politického slovníka aj pojem revolúcia sa dá použiť v druhovom (generickom) zmysle bez toho, aby sa pritom zohľadňoval pôvod slova alebo časový moment, keď sa tento termín použil na označenie určitého politického javu prvý raz. Za takýmto použitím stojí domnienka, že jav, na ktorý sa pojem vzťahuje, je rovnako starý ako pamäť ľudstva, teda ako situácie a okolnosti, keď sa samotný pojem objavuje po prvý raz. Mimoriadne silné je pokušenie používať slovo všeobecne druhovo, keď hovoríme o „vojnách a revolúciách,“ pretože vojny sú skutočne také staré ako dokumentované dejiny ľudstva. Slovo „vojna“ ťažko možno použiť v inom ako generickom zmysle už len preto, že jeho prvý výskyt nevieme časovo ani priestorovo presne stanoviť, ale pokiaľ ide o používanie pojmu „revolúcia“, takáto výhovorka neexistuje.